

דמוקרטיה ומלחמה:

סימני שאלה על צמדים "טבעיים" כביכול

(ידיעות אחרונות" 8.10.09)

התודעה של כולנו מלאה בצמדי תופעות, שאיננו עוצרים לרגע כדי לבדוק האם הם אכן כה "טבעיים". ההיצמדות למבנים מחשבתיים כאלה מפשטת את חיינו, שכן לא צריך לבדוק כל מקרה לגופו: כמאמר השיר הישן – אהבה באה עם נישואין, כמו הסוס עם הכרכרה. ואולם, החיים אינם פשוטים ולא תמיד הצמד הוא אכן חמד. קחו למשל את שאלת הדמוקרטיה והשלום.

המגעים האחרונים בין ארצות המערב, ובראשן ארה"ב, לבין איראן בנושא הכור הגרעיני בקום בפרט והניסיון האיראני להגיע ליכולת גרעינית בכלל, מעלה שאלה מעניינת, השבה ועולה מדי תקופה מבלי שתינתן עליה אף פעם תשובה חד משמעית, והיא: האם יש קשר ברור בין אופי המשטר במדינה נתונה לבין אופן התנהגותה בזירה הבינלאומית. במילים אחרות – האם אכן דמוקרטיה הן יותר שוחרות שלום ממדינות לא דמוקרטיות לסוגיהן? לתשובה שנתנים לשאלה זו לא רק משמעויות תיאורטיות אלא גם פוליטיות מעשיות, שהרי אם אמנם דמוקרטיה במהותן יותר שוחרות שלום, יש לעשות מאמץ עילאי להפוך את כל מדינות העולם דמוקרטיות, מרצון או שלא מרצון, ואולי כך להיפטר אחת ולתמיד מקללת המלחמה. יתירה מזו, אם יוכח ששלטון דמוקרטי הוא ערובה טובה למדיניות חוץ לא אלימה, הרי אם רוצים להגיע להסכם שלום עם מדינה או שחקן בינלאומי כזה או אחר, מן הדין – כפי שיש הדורשים זאת בהקשר הישראלי-פלסטיני – לדאוג מלכתחילה כי "הפרטנר" יהיה דמוקרטי, שכן אחרת חתימה על הסכם שלום משולה לחתימה על קרח.

ובכן, ממצאי המחקרים שנעשו בנושא אינם חד משמעיים. אמנם אי אפשר להצביע ולו על מקרה אחד שבו שתי מדינות דמוקרטיות למהדרין נלחמו ממש זו בזו. כפי שחזה כבר במאה השמונה עשרה הפילוסוף עימנואל קאנט בספרו "השלום הנצחי", המדינות הדמוקרטיות יצרו ביניהן "איזור שלום", שבו אפילו מחלוקות קשות וכואבות נפתרות מבלי להשתמש באלימות צבאית. בדמוקרטיה ההחלטה על היציאה מלחמה היא קשה יותר שכן הנבחרים יצטרכו להצדיק אותה במוקדם או במאוחר בפני בוחריהם, שהם הם שישלמו בעבורה את המחיר אם בדם ואם בדמים. עם זאת, מתברר כי כשמדובר בעימות בין מדינות דמוקרטיות למדינות לא דמוקרטיות, הראשונות לא רק שאינן נמנעות משימוש בכח, אלא שהן משתמשות בו בלא היסוס, כאשר העימות מוצג תמיד במונחים של "מסע צלב" – מלחמת בני אור בבני חושך, ולא פעם גם במונחים של הגנה על הדמוקרטיה בעולם, מה שמשמש צידוק לכוחנות מופלגת. ואכן, משנרתה היריה הראשונה דמוקרטיה מסירות את הכפפות והולמות ביריב במלוא עוצמתן. אין גם כל ראייה לכך שהן נמנעות יותר מפגיעה במטרות רגישות, כולל מטרות אזרחיות.

ואולם יש נקודה נוספת שיש לתת עליה את הדעת: משהחלו התותחים לרעום, עוברת הדמוקרטיה לא פעם למצב חירום שבו הבקרה ה"נורמלית" על מקבלי ההחלטות מתרופפת כדי לאפשר להם חופש תמרון רב יותר. גם חלק מזכויות האדם והאזרח מבית מוקרבות לא פעם על מזבח המלחמה – חירויותיהם של מיעוטים שנאמנותם מוטלת בספק נקצצות, חופש הדיבור הכללי מוגבל וגם על אמצעי התקשורת מוטלים סייגים שאינם מוטלים עליהם בימים כתיקונם. בקיצור – במלחמה הדמוקרטיה עלולה לאבד את חלק ממאפייניה האיכותיים.

את כל אלה ויותר על האיראנים לקחת בחשבון כאשר הם שוקלים האם להמשיך בפרויקט הגרעיני שלהם. אבל את כל אלה ויותר גם על המדינות הדמוקרטיות להביא בחשבון לפני שהן מחליטות על יציאה למתקפה צבאית נגד איראן שכן להחלטה כזו יש מחיר גבוה במונחים של שמירה על מהותן הדמוקרטית.